

KONCEPT PÍSEMNÉ PRÁCE – POVÁLEČNÁ ČESKÁ LITERATURA

František Hrubín: ROMANCE PRO KŘÍDLOVKU

Téma: kompozice básnické skladby

- Osnova: - problematika času; prolínání časových rovin
- základní motivy skladby a jejich funkce
 - prostředky, které Hrubín využívá
 - vztahy mezi motivy a jednotlivými postavami

Chtěla bych prostudovat stavbu lyricko-epické skladby. Zaměřím se zj. na prolínání časových rovin, které je pro skladbu typické, a na jeho význam. Ráda bych zachytila hlavní motivy, jejich užití a zřetězování a také prvky typické pro Hrubínovu tvorbu: předmětná pojmenování – křídla, řeka, hvězdy, noc, večer...

Další částí práce bude i pohled na základní protiklad skladby život-smrt, zachycené postavami Terina-dědeček, popř. snaha nalézt vztah mezi dalšími motivy a postavami.

Sekundární zdroje: - Jan Trefulka: Hrubínova romance (in Host do domu, 1962, str. 279)

Poměrně složitá kompozice příběhu, v níž se prolínají různé časové roviny, má důležitý obsahový význam: umožňuje konfrontace časově vzdálených situací, vytváří poetické napětí, něco, co není možno přesně slovy vypovědět ani definovat, co není nikde napsáno a přece v básni je.

- Marie Mravcová: František Hrubín: Romance pro křídlovku (in Česká literatura, 1988, str. 203 – 224)

O díle Františka Hrubína se soudí, že je básnickým zrcadlením jednoho lidského osudu. Jeho vnitřní kontinuitu zpevňují mimo jiné i konstantní a komplementární myšlenková ohniska obrazných reflexí (zánik – trvání; život – smrt; láska – smrt; domov – svět; let – pád; srdce – rozum...), dílčí motivy (řeka, křídla, cikády, hnízdo, žena aj.) i celé krajinné scénérie.

- Jiří Brabec: Poezie na rozcestí (in Plamen 1963, č. 5, str. 48 – 52)

Hrubín instrumentoval svou skladbu – hojně čerpaje z techniky filmové montáže a ze zákonitosti stavby dramatického tvaru – na principu postupné konfrontace navzájem se ozřejmujících motivů.

FRANTIŠEK HRUBÍN: ROMANCE PRO KŘÍDLOVKU

František Hrubín skladbu *Romance pro křídlovku* napsal v roce 1961. Poprvé vyšla v dubnu 1962 v časopise *Plamen*, tentýž rok i knižně v Československém spisovateli. Vznikala v časové blízkosti *Proměny*, *dramat* a *prózy*, kdy Hrubín pociťoval niternou potřebu rozšiřovat lyriku směrem k epice.¹⁾

Jak píše Jan Trefulka je v této skladbě *poměrně složitá kompozice příběhu, v níž se prolínají různé časové roviny, má důležitý obsahový význam: umožňuje konfrontace časově vzdálených situací, vytváří poetické napětí, něco, co není možno přesně slovy vypovědět ani definovat, co není nikde napsáno a přece v básni je.*²⁾

Strukturu skladby tvoří celá řada protikladných témat, zřetězení motivů i postav. Pro skladbu charakteristické je zj. prolínání časových rovin, na které je kompozice vystavěna. Děj přechází *z minulosti na břeh budoucnosti po lávce přítomnosti.*³⁾

Obecná charakteristika časových rovin:

Prolínají se zde tedy všechny tři časové roviny. Výchozím bodem vyprávění se stává *28. srpen 1930*. Toto datum představuje přítomnost děje. Je uvozeno ještě konkrétním časovým určením *dnes v noci* či *dnes ráno*.

Blízkým datem výchozího okamžiku je den předchozí, tedy *27. srpen 1930*, který už ale zasahuje do minulosti. Události minulé jsou i pod datací *Každý den před dnešní nocí*.

Poslední časovou rovinou je budoucnost, která je ve skladbě prezentována daty *červen 1933*, kdy se odehrává Lešanská pouť a *červen 1934*, kdy přijíždí další Lešanská pouť. Do budoucnosti odkazuje i závěr skladby, který se odehrává na přelomu *40. a 50. let*.

Všechny časové roviny skladby se mohou konfrontovat ještě s dalším časovým záznamem. Časem, v němž Hrubín skladbu tvoří, a který je uveden pod skladbou: *srpen – listopad 1961*.

Podnět k napsání skladby:

Výchozím tématem pro napsání skladby byl zřejmě autentický autorův zážitek. Odkazuje k tomu několik faktů. Hrdina skladby se jmenuje stejně jako autor František a příběh je zasazen do místa Hrubínova dětství – Břežan a Lešan. Zde se odehrál kratičký příběh tříadvacetiletého pražského studenta a o pět let mladšího děvčete od vesnického kolotoče, které záhy zemřelo. Shodná je i postava dědečka, který je stižen mrtvicí, a za nímž

se František Hrubín v roce 1929 odstěhoval do Břežan, aby se zde o něj mohl starat.

Podrobnější analýza problematiky času ve skladbě:

Všechny tyto skutečnosti vedou čtenáře k myšlence, že skladba je autorovou vzpomínkou. Z tohoto důvodu zde můžeme mluvit o dvojím výchozím čase vyprávění, o dvojí přítomnosti, současnosti.

Příběh zároveň vypráví postava skladby, chlapec, i básník, který po třiceti letech píše svou romanci. Výchozí časy jsou tedy dva: chlapcova srpnová noc 28. 8. 1930 a básníkův tvůrčí čas srpen-listopad 1961. *Následkem těchto dvou výchozích časů vyprávějí příběh a lyricky ho reflektují básník a chlapec jakoby současně*⁴⁾

Dochází k tomu, že v chlapcově přítomnosti se promítá budoucnost, která je vlastně básníkovou minulostí. Dochází k porušování návaznosti, vyskytují se zde pasáže návratů i opakování. Některé situace jako by se neustále vracely básníkovu vědomí. To je zejména patrné v úvodech částí odehrávajících se *dnes*.

*Sedím v okně, bdím.
Musím bdít.*

Sedím v okně a bdím.

Sedím v okně s koleny u brady. Bdím.

Opakuje se tak situace, kdy mu umřel dědeček, tedy silný zážitek, který poznamenal jeho mysl. Stejně tak se vrací k zážitkům, které prožíval s Terinou nebo k situaci, kdy Terina odjela.

*Terino,
odjelas ve voze se záclonkami.*

*Včera jsi ke mně vyskočila v jízdě,
koleny ses mi opřela o lopatky
a má křídla se rozprostřela v tvé krvi.
Byl jsem k zbláznění živý.*

Tyto pasáže se ve skladbě s nepatrnými odchylkami objevují velmi často.

Klíčovým datem je deníkové Dnes v noci 28. srpna 1930. Je to *vlahá letní noc, je v ní všechno, co navěky zastavuje srdce...je to noc všech nocí, prvně v životě nesu strašné břímě lásky a smrti současně...*⁵⁾ Od tohoto data se děj odvíjí, směrem do minulosti i budoucnosti,

a zase se k němu vrací. Dochází tu k pozoruhodnému jevu, kdy se podařilo *vyslovit minulé současně jako přítomné a budoucí*.⁶⁾ Pro subjekt básníka jsou veškeré děje skladby minulé, zároveň však pro postavu chlapce tvoří svět minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Básník se vrací ke své první lásce, kterou nyní chlapec prožívá, a která pro něj představuje současnost. Básník ze své pozice staršího, toho, kdo už má tyto zážitky za sebou, odkazuje v chlapcově přítomnosti do budoucnosti: *Tak to vyslovím za třicet let, a proto už dnes to tak je*.⁷⁾

Společně s chlapcem ale básník sdílí i děje pro oba minulé – první holení, jízdy na kolotoči s Terinou, dědečkovy halucinační stavy.

Chlapec však také jako by „vzpomíná do budoucna“. „Vzpomíná“ na pokračování i tragický konec své lásky, ale také na mnohé věci, které obsáhla jeho dospělost. Jsou zde popsány děje, které teprve budou následovat, které chlapec nemůže znát. Jsou vyprávěny autorem, který se vrací do noci, kdy zažil lásku i smrt, připomíná si, co předcházelo i následovalo. Jeho vyprávěcí subjekt se volně pohybuje prostorem. Postava chlapce je stále básníkovou součástí. Jeho prostřednictvím vše znovu prožívá a vyslovuje budoucí soudy: *Už dnes je mne víc o deset, o dvacet, třicet let do budoucna, už dnes je mne víc o ty chvíle za tři roky, o chvíle, jež budou patřit jen mně a tobě, už dnes je mne víc o časy, kdy budeme mít kosmické sondy a elektronové mikroskopy...*⁸⁾

K výchozímu bodu vyprávění se všechny další situace vrací. *Noc lásky a smrti* představuje pro hrdinu významný přelom v životě. *Noc všech nocí* tak získává nadčasovou hodnotu, je okamžikem, kdy se hrdina z bezstarostného dětství přehoupne do dospělosti. Poprvé a hned zároveň se setkává s dvěma důležitými životními prvky: láskou i smrtí.

Skloubením různých časů se ve skladbě naplňuje idea trvání. Ta je častým námětem Hrubínových básní a prochází různými změnami. V 60. letech se tato Hrubínova idea ustaluje v představě života jako nepřetržité změny, nepřetržitého vznikání. Tuto podstatu trvání chtěl Hrubín postihnout i ve své Romanci. Použil k tomu zvrstvenou časovou strukturu, kdy *každý okamžik v sobě zahrnuje minulé i budoucí, neboť co bylo, ještě nějak trvá, a v tom, co je nyní, je předjímáno, co teprve bude*.⁹⁾

K přesvědčení o nekonečnosti trvání, o nadčasové podstatě lidství, kterou chtěl ve skladbě dokázat, nás odkazuje Hrubín hned v úvodu skladby Ovidiovým citátem: *Velké věci si žádáš, ten dar je nad tvoje síly, Faëthonte, tvůj chlapecký věk jej nemůže zmoci. Smrtelný jsi, však není smrtelné, čeho si přeješ*.

Hrdina báje o Faëthontovi překoná svůj věk a přestože zemře, zajistí si nesmrtelnost svým heroickým činem, kterým se stane nezapomenutelným.

S časovým prolínáním úzce souvisí prolínání dvou odlišných světů. Světa mrtvých a živých. Smrt je ukončením života, ukončením času žití. Ve skladbě má smrt důležité místo. Objevuje se zde hned dvakrát v různé podobě.

Hrdina se nejdříve setkává se smrtí dědečka. Tato smrt však nemá tak tragickou úlohu. Znamená ukončení, dovršení plnohodnotného života starého člověka. Druhá smrt má ale tragickou příchut'. Je to smrt předčasná, zbytečná a bezdůvodná. Tomuto pojetí odpovídá i její ztvárnění. Zatímco smrt dědečka je očekávaná, popisují se dědečkovy fiktivní výpravy „domů“, smrt mladé Teriny je pouhým konstatováním. *Zemřela v zimě. Na záškrť.* ¹⁰⁾

Přestože Hrubín svou vzpomínku na dětskou lásku zpracoval už ve svých dřívějších básních, propojením se všemi časovými rovinami a řetězením motivů se mu podařilo vytvořit složitě komponovanou mnohovýznamovou skladbu, jejíž smysl čtenář pochopí po každém přečtení jinak. A právě v tom spočívá její nadčasové kouzlo, její nekonečná aktuálnost.

FRANTIŠEK HRUBÍN

ROMANCE PRO KŘÍDLOVKU

KOMPOZICE SKLADBY
(Prolínání časových rovin)

POUŽITÁ LITERATURA:

- HRUBÍN, František: Romance pro křídlovku, Praha 2002
- STRNADEL, Josef: František Hrubín, Praha 1980
- MRAVCOVÁ, Marie: František Hrubín: Romance pro křídlovku, in: Česká literatura, 1988, str. 203 – 224
- TREFULKA, Jan: Hrubínova romance, in: Host do domu, 1962, str. 279

POZNÁMKY:

- ¹⁾ STRNADEL, J.: František Hrubín, Praha 1980, str. 113
- ²⁾ TREFULKA, J.: Hrubínova romance, in: Host do domu, 1962, str. 279
- ³⁾ STRNADEL, J.: František Hrubín, str. 112
- ⁴⁾ MRAVCOVÁ M.: František Hrubín: Romance pro křídlovku, in: Česká literatura, 1988, str. 217
- ⁵⁾ HRUBÍN, Fr.: Romance pro křídlovku, Praha 2002, str. 26
- ⁶⁾ MRAVCOVÁ, M.: str. 216
- ⁷⁾ HRUBÍN, Fr.: RK, str. 16
- ⁸⁾ Tamtéž, str. 25
- ⁹⁾ MRAVCOVÁ, M.: str. 215
- ¹⁰⁾ HRUBÍN, Fr.: RK, str. 45